

Het Nationaal Preventieakkoord: van de beleidstafel naar verandering in de praktijk

Preventie vraagt om maatwerk

De COVID-pandemie leert ons veel lessen. Eén van de belangrijkste lessen is dat investeren in preventie essentieel is om ons zorgsysteem beheersbaar te houden. Meer dan ooit zet de overheid zich in om de gezondheid van haar inwoners te bevorderen. Tegelijkertijd zien we dat het concretiseren van preventie ingewikkeld is. Van wie is preventie? Wie voert regie op preventie? En wie investeert in preventie?

In 2018 is het Nationaal Preventieakkoord gesloten. Dit akkoord bevat afspraken over de aanpak van verreweg de grootste oorzaken van ziektelast in Nederland: roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik. Het akkoord richt zich op een gezonder Nederland in 2040 en is ondertekend door patiëntenorganisaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraars, gemeenten, sportverenigingen en -bonden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en de Rijksoverheid. Met het Nationaal Preventieakkoord wordt preventie een gedeelde verantwoordelijkheid van vele partijen.

Om de gemaakte afspraken en ambities waar te kunnen maken, stellen gemeenten samen met (lokale) partners een lokale en/of regionale aanpak op. Het tegengaan van roken, problematisch alcoholgebruik en overgewicht vraagt namelijk om maatwerk en een integrale en samenhangende aanpak binnen de lokale context. Maar hoe doen deze gemeenten en lokale partijen dat eigenlijk? Hoe verschillen de aanpakken van elkaar en wat werkt daarin wel en wat niet?

Aanpak oorzaken ziektelast

Om de lokale aanpakken van het Nationale Preventieakkoord te verkennen, zijn de jonge professionals van OchtendMensen – het jongtalentenbureau van organisatieadviesbureau TwynstraGudde – in gesprek gegaan met drie gemeenten en één GGD. Tijdens deze gesprekken is onder andere gefocust op de totstandkoming van het Preventieakkoord en de gekozen aanpak. Hierbij was speciaal aandacht voor de implementatie: hoe zorg je ervoor dat de opgeschreven plannen ook daadwerkelijk worden uitgevoerd in de praktijk?

Dit onderzoek is geïnitieerd door OchtendMensen vanuit onze persoonlijke interesse en geloof in het belang van preventie en leefstijlbevordering. Aan de hand van de opgehaalde inzichten zijn generieke lessen en tips geformuleerd. Deze dienen als inspiratie voor partijen betrokken bij de implementatie van preventieakkoorden. De geleerde lessen én tips voor andere gemeenten en lokale partijen zijn in deze whitepaper terug te lezen.

Eigenaarschap

1.

Er zijn veel betrokkenen bij de ontwikkeling en uitvoering van een Preventieakkoord. Van biljartvereniging tot vitaliteitscoach en van GGD tot onderwijsinstelling. Dat levert mooie initiatieven en plannen op. Maar wie pakt de verantwoordelijkheid over welk (gedeelte van) een plan? We zien dat het thema 'eigenaarschap' uitdagingen met zich meebrengt. De grote vraag is: wie gaat de kar trekken?

Tips om eigenaarschap te stimuleren en te verdelen:

- Sta je nog aan de start van de ontwikkeling van het akkoord? Vraag jezelf dan af: wat vinden de betrokkenen belangrijk en waar willen zij mee aan de slag? Zorg dat je die **energie als uitgangspunt** neemt voor de plannen in het akkoord, bijvoorbeeld door de initiatieven om te zetten in ambities, doelen, resultaten en acties. Pleeg geen top-down interventie maar benader het bottum-up en altijd in samenwerking. Op die manier creëer je eigenaarschap vanaf het eerste moment bij de partijen die gemotiveerd zijn om aan de slag te gaan.
- **Expliciteer** samen met de partner(s) wat hun **commitment** inhoudt. Met welk thema gaat de partner aan de slag, welke verantwoordelijkheid draagt de partner en hoe vertaalt zich dit naar de praktijk? Expliciteer ook wat het de partner oplevert om deze commitment te tonen. Je kunt dit doen met een **halen en brengen-kaart**. Resultaat is dat elke partner een stuk eigenaarschap pakt, groot óf klein, op basis van wat ze willen en kunnen bijdragen.
- Zorg voor '**lijm**' tussen de partners en de gemeente. We zien dat gemeenten en betrokken partners elkaar niet altijd goed weten te vinden. Door het aanstellen van een vast aanspreekpunt (zo hoorden we de term 'oliamannetje'), kan je eigenaarschap voor een gedeelte bij deze persoon neerleggen. Ook houdt deze persoon zicht op het eigenaarschap van de partners en kan hij/zij vragen beantwoorden, sessies organiseren, enthousiasmeren en faciliteren bij behoeftes. Op die manier is het 'oliamannetje' de verbindende factor die voor beweging zorgt.

2.

Verbindingen leggen en versterken tussen partijen

Het leggen van verbindingen, binnen de context van een Preventieakkoord, is van groot belang. Door elkaar te ontmoeten, kun je samen optrekken, van elkaar leren en elkaar versterken. Om dit te kunnen doen, moet je elkaar wel weten te vinden. Hoe doe je dit?

Tips om verbindingen te leggen en te versterken:

- **Binnen een gemeente**
Zorg dat het Preventieakkoord aansluit op de beleidsagenda. Op die manier werk je ook binnen de gemeente integraal samen en worden beleid en uitvoering goed op elkaar afgestemd.

Vind een verbinder in de wijk

■ Binnen het netwerk

Inventariseer tijdens een (inspiratie)sessie wat de motivatie en expertise van de partners is; zo kun je partners actief aan elkaar koppelen. Dit kun je laagdrempelig online doen, bijvoorbeeld door een korte vragenlijst uit te zetten en de resultaten te analyseren. Ben je fysiek bij elkaar? Probeer dan eens de interventie 'over de streep' waarin de partners aan de hand van stellingen ontdekken waar ze overeenkomen of verschillen. Tijdens de na-borrel geeft dat genoeg stof tot nadenken en worden bruggen gebouwd.

■ Tussen gemeenten

Het is inefficiënt om zelf het wiel uit te moeten vinden. Schakel met collega's uit andere gemeenten over issues waar je tegenaan loopt. Op die manier vorm je, ook op beleidsniveau, een lerend netwerk en help je elkaar een stap verder. Werkvormen zijn bijvoorbeeld het organiseren van een (online) inspiratiesessie of het oprichten van een klankbordgroep die met enige regelmaat bijeenkomt.

■ Tussen burgers, de gemeente en de andere partners

Vind een verbinder in de wijk of het gebied die als klankbuis wil dienen tussen de gemeente en de inwoners. Het gaat om een persoon die binnen jouw gebied werkt, woont of onder veel inwoners bekend is. Door contact met deze persoon ontstaat er meer grip op burgerinitiatieven en kun je beter inspelen op de behoeftes van burgers. Op die manier versterk je ook de verbinding met burgers en raken zij meer betrokken bij de (uitvoering van) plannen.

3.

Draagvlak creëren: communicatie is 'key'

Randvoorwaardelijk voor goed eigenaarschap en het leggen van verbindingen is communicatie. Door partners van het akkoord, inwoners van de gemeente en andere gemeenten die zich bezig houden met het Preventieakkoord op de hoogte te houden van de ontwikkelingen, ontstaat er gemeenschappelijk draagvlak voor het akkoord. Hiermee kan de betrokkenheid voor de lokale aanpak worden verhoogd en de weerstand worden verlaagd. Maar hoe creëer je draagvlak?

Tips om draagvlak te creëren:

- Bedenk allereerst **welke boodschap** je over wilt brengen. Is je berichtgeving gericht op inwoners, realiseer je dan dat zij een andere informatiebehoefte hebben dan de aangesloten partners. Doordat je de inhoud van je communicatie afstemt op je doelgroep, verhoog je de kans op succesvolle communicatie.
- Welke initiatieven zijn er ingediend? Welke initiatieven lopen er? En zijn er al resultaten te zien? **Communiceer vanaf de start regelmatig** met alle betrokkenen en blijf dit consequent doen. Geef updates over de voortgang van het proces en **vier je successen**. Zo behoud je draagvlak gedurende het gehele proces.
- De afgelopen jaren konden, als gevolg van Corona, vele evenementen waarin betrokkenen worden aangehaakt geen doorgang vinden. Het uitstellen of annuleren van dit soort evenementen remt het enthousiasme en belemmert de voortgang van de uitvoering van het akkoord. **Zoek daarom naar digitale communicatie-uitingen** waarmee de interactie kan worden aangegaan. Voorbeelden zijn het organiseren van inspiratiesessies, bewonersvergaderingen, het verspreiden van nieuwsbrieven en het communiceren en verspreiden van updates via sociale media. Via laatstgenoemde groeit niet alleen de kennis over het lokale Preventieakkoord, maar groeit ook de community.

Bewaken van de voortgang

Om de vertaling van papier naar de praktijk te maken, is het tot slot van belang dat de voortgang van de plannen wordt geëvalueerd. Bij monitoring kan onderscheid gemaakt worden in het meten van 'output' (wat je produceert) en 'outcome' (het effect van output). Bij het monitoren van de output kan middels procesevaluaties in kaart worden gebracht welke prestaties zijn geleverd. Hierbij kan geëvalueerd worden welke acties zijn uitgevoerd, wat de kosten en tijdsinvestering zijn en wat het bereik van die acties is (bijvoorbeeld het aantal deelnemers?). Aanvullend is het mogelijk om middels effectevaluaties de impact op de gezondheid te meten. De effecten van preventie worden echter pas op de lange termijn zichtbaar. Het is daarom complex om het daadwerkelijke gezondheidseffect van de interventie(s) in kaart te brengen.

Tips om plannen te evalueren:

- **Monitor output middels procesevaluaties.** Formuleer met elkaar doelstellingen (KPI's, mijlpalen, afspraken, etc.) per kwartaal en jaar, maak het visueel, en bepaal hoe je gaat monitoren. Mogelijk kun je ook met elkaar afspreken wat de consequenties zijn bij het niet behalen van de doelstellingen.
- **Signaleer** tijdig of er **knelpunten** zijn en beslis gezamenlijk over een aanpak of oplossing. En we stellen het nogmaals: focus op het positieve en vier de successen en behaalde doelstellingen.
- Afhankelijk van de capaciteit kan er overwogen worden om **de outcome te monitoren middels effectevaluaties**. Voor de uitvoering van dit onderzoek zou een samenwerking kunnen worden aangegaan met universiteiten en/of hogescholen.

Het perspectief van de theorie 'samenwerken in coalities'

Eigenaarschap, verbinding, communicatie en monitoring: om deze geleerde lessen te kunnen toepassen, is een goede samenwerking tussen alle bij het akkoord betrokken partijen van essentieel belang. De samenwerking kunnen we zien als een 'coalitie'. Om een coalitie goed vorm te geven, helpt het om een duidelijke rolverdeling en visie te hebben. Op die manier kun je bewust keuzes maken en ontstaan er geen verkeerde verwachtingen van elkaar. Het bouwen van de coalitie kan lastig zijn. Om je daarbij te helpen, kun je onderstaand model van TwynstraGudde toepassen.

We zien dat veel gemeenten momenteel de faciliterende rol op zich nemen. Hierbij stimuleren en steunen ze initiatieven. Vervolgens is het aan de partners om de krachten te bundelen en de ideeën tot uitvoering te brengen. Dat blijkt in de praktijk makkelijker gezegd dan gedaan. We raden daarom aan om als gemeente de stap te maken naar de partnerrol. Hierdoor is de gemeente meer gelijkwaardig en ontstaat een duurzame samenwerking met meerwaarde voor elke partner. Wanneer deze stap niet wordt gezet, bestaat het risico dat de coalitie richting de directieve coalitie beweegt (met de overheid als regisseur). Dit lijkt ons voor alle partijen niet wenselijk.

Drie grondvormen van samenwerken

Houvast bij een nieuw samenspel tussen partijen op het grensvlak

Spectrum van Coalitievorming

Directieve coalitie

Ambitie bepaalt Coalitie

Een organisatie heeft een uitgesproken ambitie die zij wil realiseren in afstemming met anderen, vanuit een regisserende rol in een bestaande arena van stakeholders

Institutioneel perspectief

Regisseren

Bestaande arena

Collectieve Coalitie

Coalitie vormt Ambitie

Organisaties zijn een partner in een nieuwe arena van complementaire partijen die elk iets halen en brengen rond een gezamenlijk gevormde ambitie

Interinstitutioneel perspectief

Partneren

Nieuwe arena

Connectieve Coalitie

Ambitie beweegt Coalitie

Om hun eigen ambities te voeden kiezen organisaties een faciliterende rol voor initiatiefnemers die vanuit een persoonlijke drive in een spontane arena een beweging starten

Individueel perspectief

Faciliteren

Spontane Arena

Organisaties maken deel uit van verschillende coalities. Het wordt belangrijker om expliciet te zijn over wie welke rol in welke situatie speelt en welke aanpak daarbij past. Daarom kunnen drie verschillende coalitievormen worden onderscheiden.

De traditionele regisserende rollen van partijen die tot nu toe vaak leidend zijn geweest zullen niet verdwijnen. Er zullen wel meer partnerende en faciliterende rollen naast komen. De ene rol is niet meer dan de andere. Netwerkaanpakken zijn niet voor elk vraagstuk een passende oplossing.

Conclusie

Het Nationaal Preventieakkoord pakt de belangrijkste oorzaken van de ziektelast in Nederland aan. Gemeenten werken samen met lokale partners, via lokaal maatwerk, aan het realiseren van de gestelde ambities. Hoewel de benaderingen tussen gemeenten verschillen, zijn er een aantal zaken die de implementatie in alle gemeenten kunnen bevorderen. Door afspraken te maken over eigenaarschap, verbindingen te leggen tussen de verschillende partners, hen allemaal op de hoogte te houden van het proces én de voortgang te bewaken, kan de uitvoering van de afspraken een succes worden. Wanneer gemeenten zich hierbij opstellen als een gelijkwaardige partner is het mogelijk om de ambities, zoals geformuleerd in het Nationaal Preventieakkoord, voor 2040 te realiseren.

Benieuwd wat OchtendMensen kan doen om gemeenten te helpen met de uitvoering van een lokaal en/of regionaal preventieakkoord? Neem contact op met Hans Verheijde, manager Zorg & Gezondheid bij OchtendMensen (hansverheijde@ochtendmensen.nl).

